

Város és vidéke kapcsolatok kihívásai – lehetséges tervezési válaszok

Salamin Géza
irodavezető

Sütő Attila
vezető tervező

Váti TTÉI Nemzetközi, Területpolitikai és Urbanisztikai Iroda

MUT

Siófok, 2009. október 29.

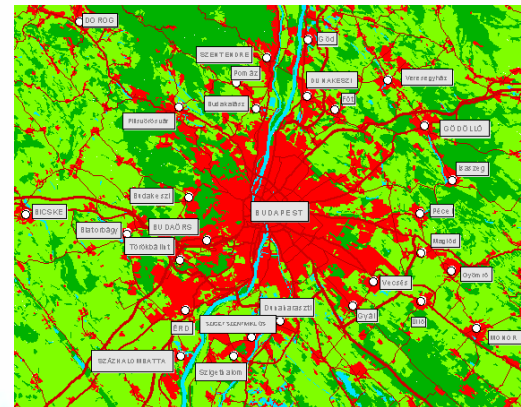
Források:

- **Nagyvárosi szétterülés értékelésének módszerei (ÉCE 2008)**
- **Városi terjeszkedés megoldásai és az együtt-tervezhető térségek: Nemzetközi példák, Kecskeméti várostérség mintaelemzése (ÉCE 2009)**
- **Településhálózat-fejlesztés országos tervezése (Váti – RKK 2007 -)**
- **REPUS – nemzetközi városhálózati kutatás (2005 – 2007)**
- **Európai Városi Tudáshálózat (EUKN)**
- **Magyar EU elnökség: Területi Agenda felülvizsgálata (2009 -)**

Város és térsége - átalakuló rendszer

- A város **hagyományosan központi hely**
 - piac, hatalom, tudás...
- A város vidéke **kapcsolatok intenzifikálódnak**
 - agglomerálódás - szuburbanizáció – urban sprawl...
- **Összefüggések, folyamatok várostérségi szinten jelentkeznek**
 - Mozgások-ingázás, környezeti hatások, gazdasági következmények, infrastruktúra, közszolgáltatások, területhasználat rendszerei, stb.
 - Egyben lehet őket kezelni
- Az irányítás, **közigazgatás alapegysége ennél kisebb**
 - Önkormányzatok
 - Területi egységek

Európa üzenete

ESDP

- Új város-vidék kapcsolatokat teremteni
- Város-vidék közötti együttműködések serkentése

Territorial Agenda

- Erősíteni a város-vidék együttműködést
- Több szintű kormányzás (governance)

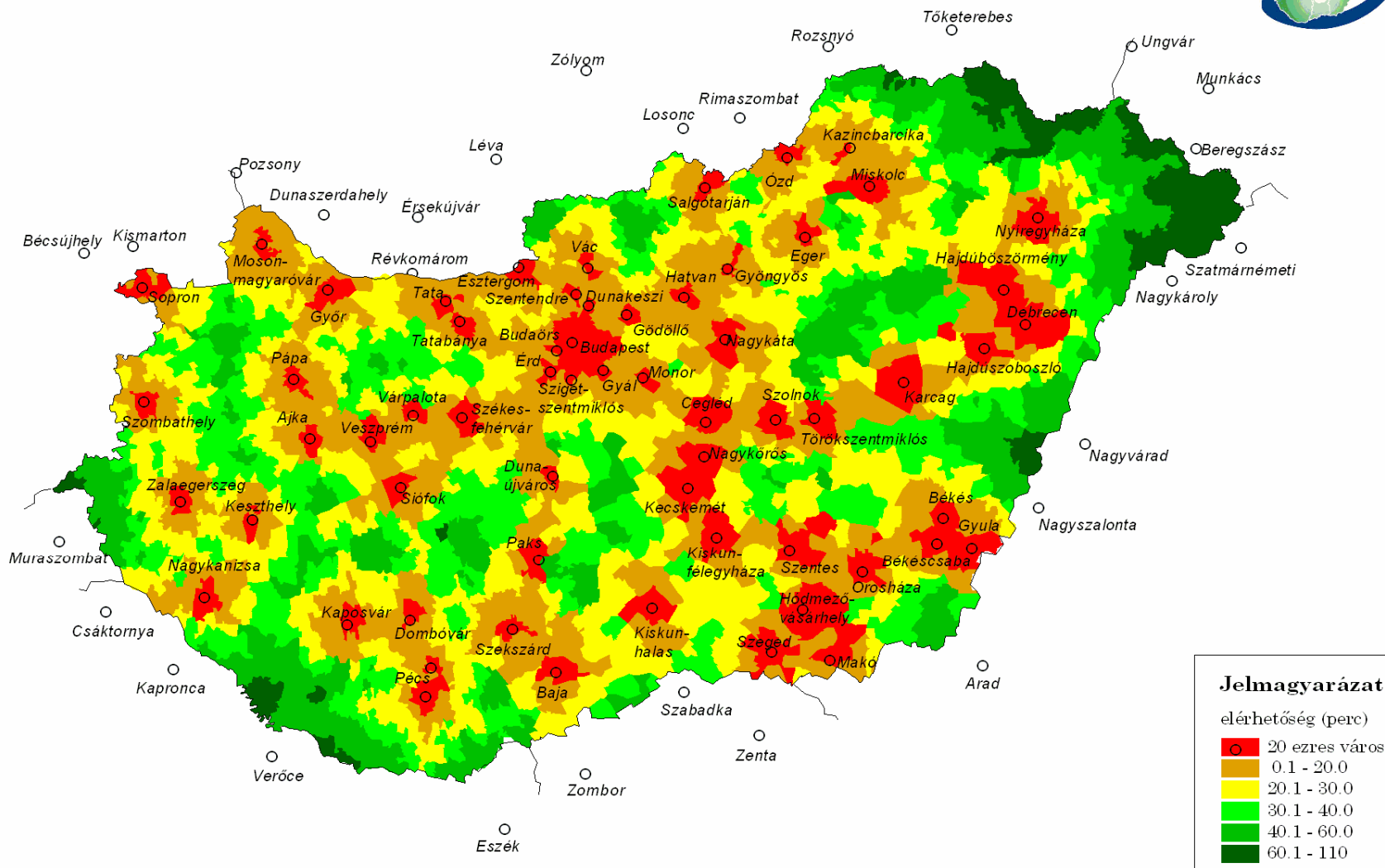
Leipzig Charter on Sustainable European Cities

- A helyi- és a városi-regionális koordinációt erősíteni kell. Egyenlő partnerség kell, hogy kiépüljön a városi és vidéki területek között

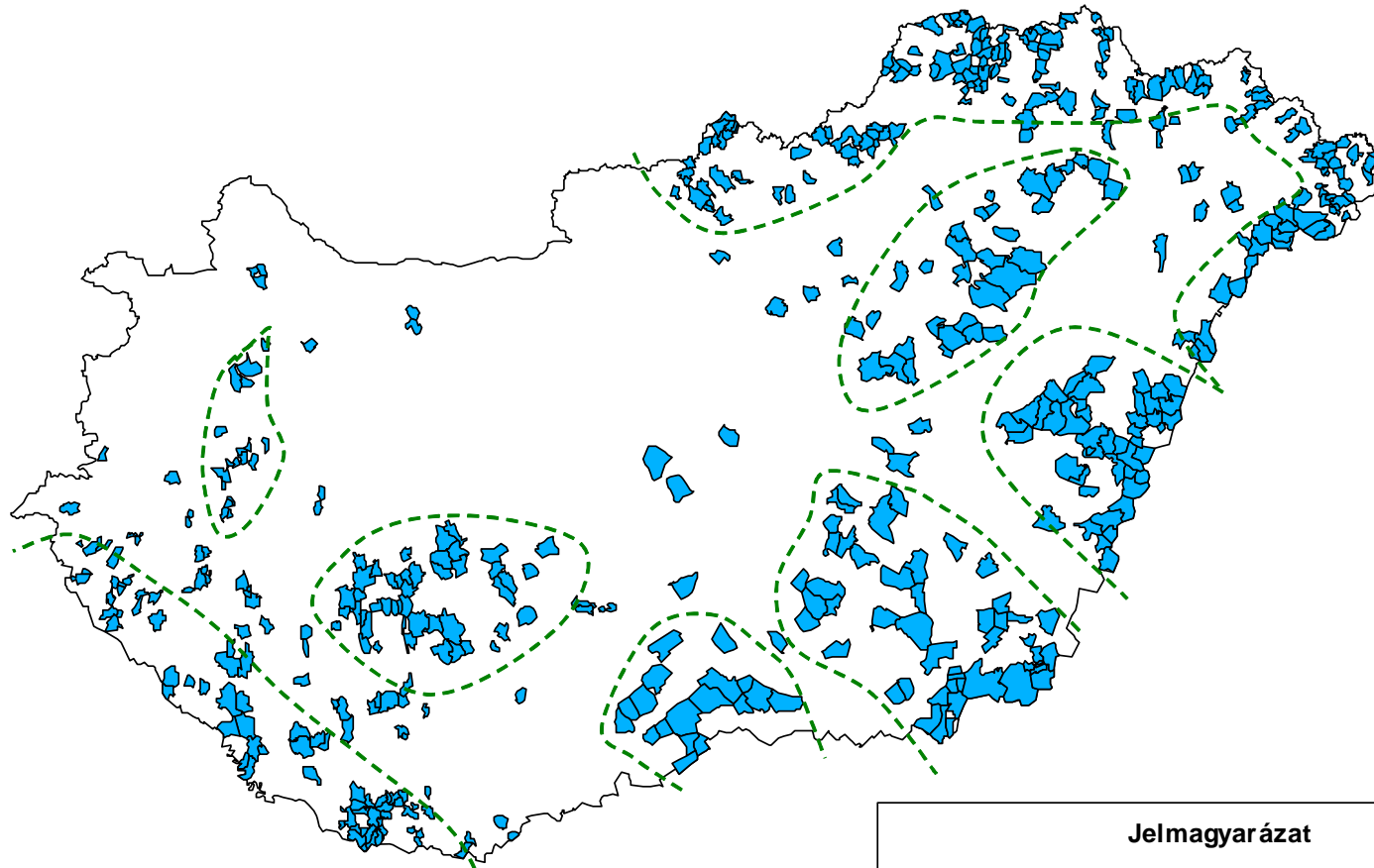
Ahol nincs „város” - lyukak a városhálózatban

A legközelebbi legalább 20 ezres hazai város elérhetősége

..és a leszakadó települések.

Társadalmi-gazdasági szempontból leszakadó települések

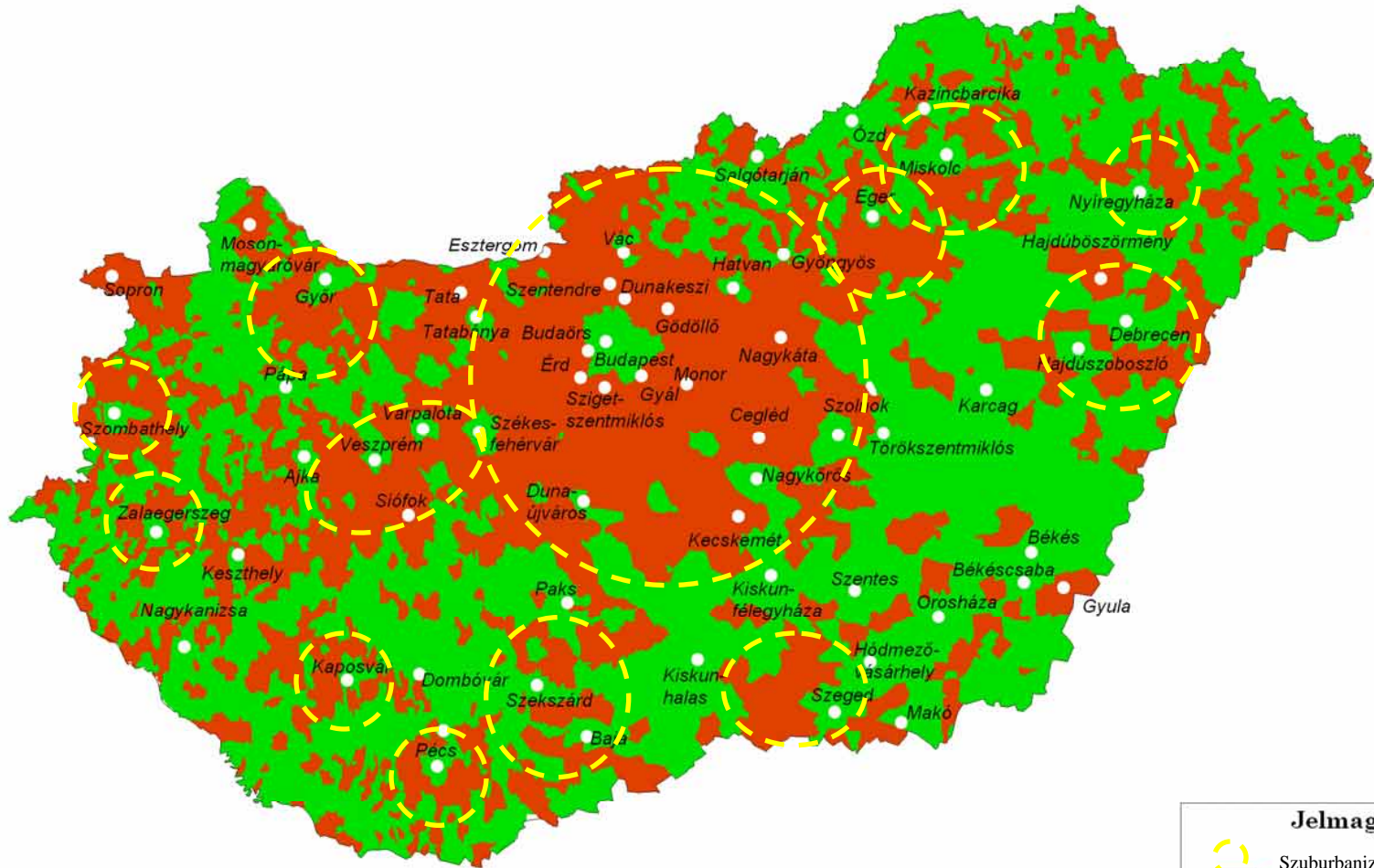

Jelmagyarázat

- Külső, belső perifériák
- társadalmi-gazdasági szempontból elmaradt (2006) és egyben önhibáján kívül hátrányos helyzetű település (2005)

Kiürülő városmagok és szuburbanizáció

A településhálózaton belüli népességmozgások, szuburbanizáció 1995-2006

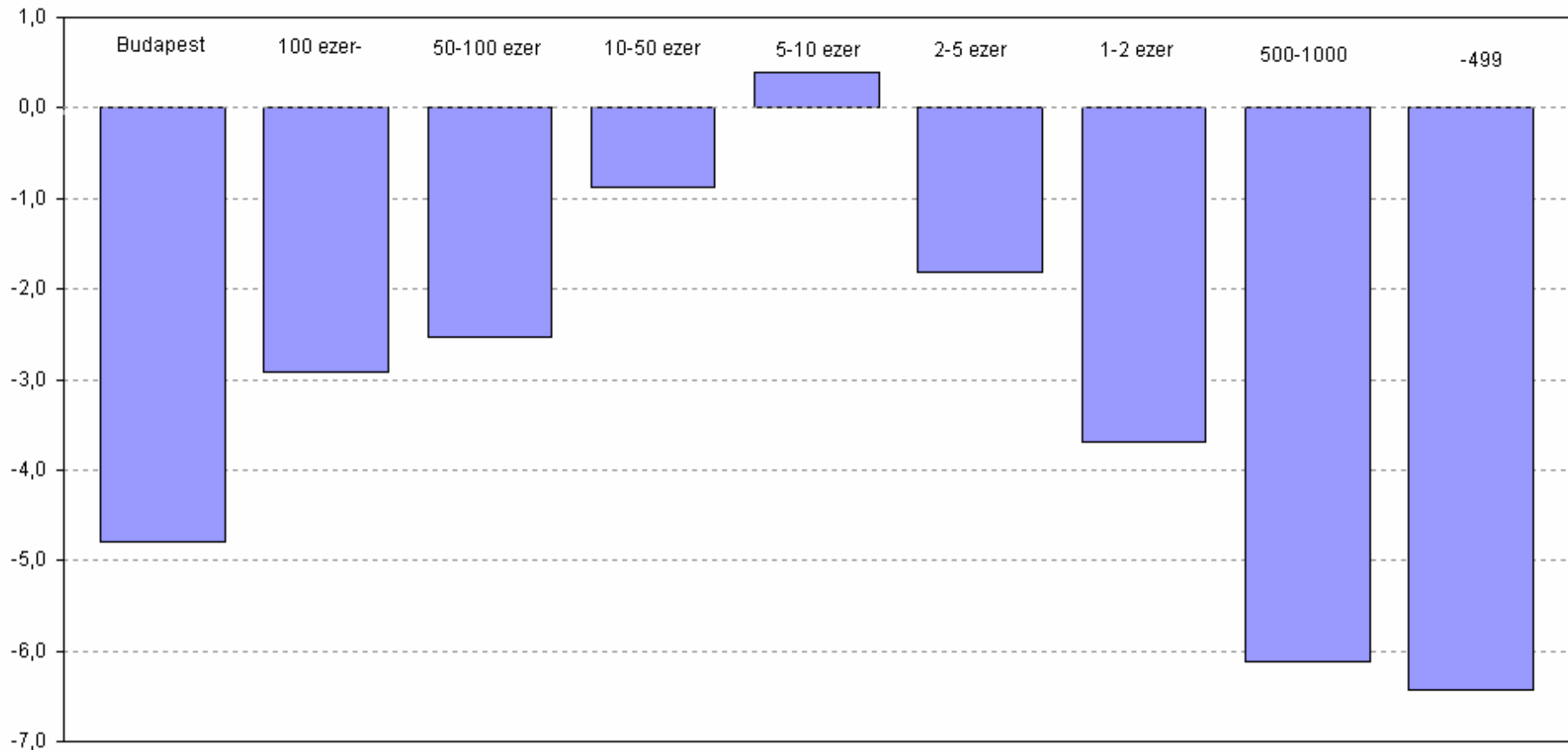
Jelmagyarázat

- Szuburbanizáció
- vándorlási nyereség
- vándorlási veszteség
- 20 ezer főnél népesebb város

Nagyközségben élni jó?

Becsült népességváltozás a településkategóriák szerint 2007-21

A feszültség fokozódik: Az „urban sprawl”

- Városok fejlődési pályája: 4 főbb szakasz
- **Szuburbanizációs szakasz:** a gyorsan növekvő város „bekebelezi” a közvetlen környezetében lévő településeket, kiterjeszkedik, elindul az elővárosodás folyamata.
- **Urban sprawl:** *a városok és elővárosok, szuburbiák területi kiterjeszkedése a városkörnyéki rurális terek irányába. Jellemzően koordinálatlan területi expansziót jelentő folyamat, része a beépítetlen, szabad terek (természeti területek, mezőgazdasági területek, településen belüli zöldfelületek) időről időre történő átalakítása beépített területekké.*
- A **város körüli tér** használata és szerkezete radikálisan átalakul
- **Kaotikus szétterjedés:** a városok körüli rurális tereket, településeket felkészületlenül érik e folyamatok
- A települések önkormányzatai rövid távú előnyök érdekében jelentősen növelik beépítésre szánt területeiket, ami ellentétes a hosszú távú fejlődés, a fenntarthatóság elveivel.

Okok: Kereslet és kínálat

Igény:

Fokozódó motiváció
egészséges, kellemes
lakókörnyezetre

+

Jövedelem -
Fizetőképes
kereslet

+

Motorizáció

||

Képesség
költözésre

K e r e s l e t

Szabad
területek

+

Alacsony, de
növekvő árak

+

Érdekelte Önkormányzatok
(átminősítés)

+

Ingyanfejlesztő
befektetők
fejlesztése

+

Ingyan-
tulajdonosok

K í n á l a t

Motiváció
egészséges, kellemes lakókörnyezetre

+

Fizetőképes kereslet

+

Motorizáció

||

KÉPESSÉG

TASZÍT

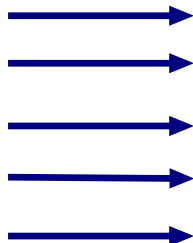
Fokozódó zsúfoltság, kevés zöld terület

Fokozódó légszennyezés

Nagy, növekvő gépjármű forgalom, dugók

Magas ingatlanárak

Kevés, szabad beépíthető terület

VONZ

Zöld területek, természet közelsége

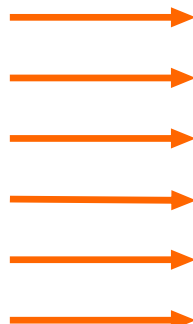
Tiszta levegő

Csend nyugalom

Rel. alacsony ingatlanárak

Ingyanfejlesztők kínálata

Megengedőbb önkormányzatok

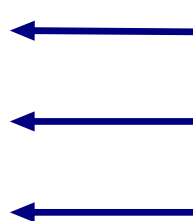

VONZ

Nagyvárosi előnyök sora..

K
É
P
E
S
S
É
G

TASZÍT

Távolság – utazási kényszer

Hiányos, elégtelen közszolgáltatások

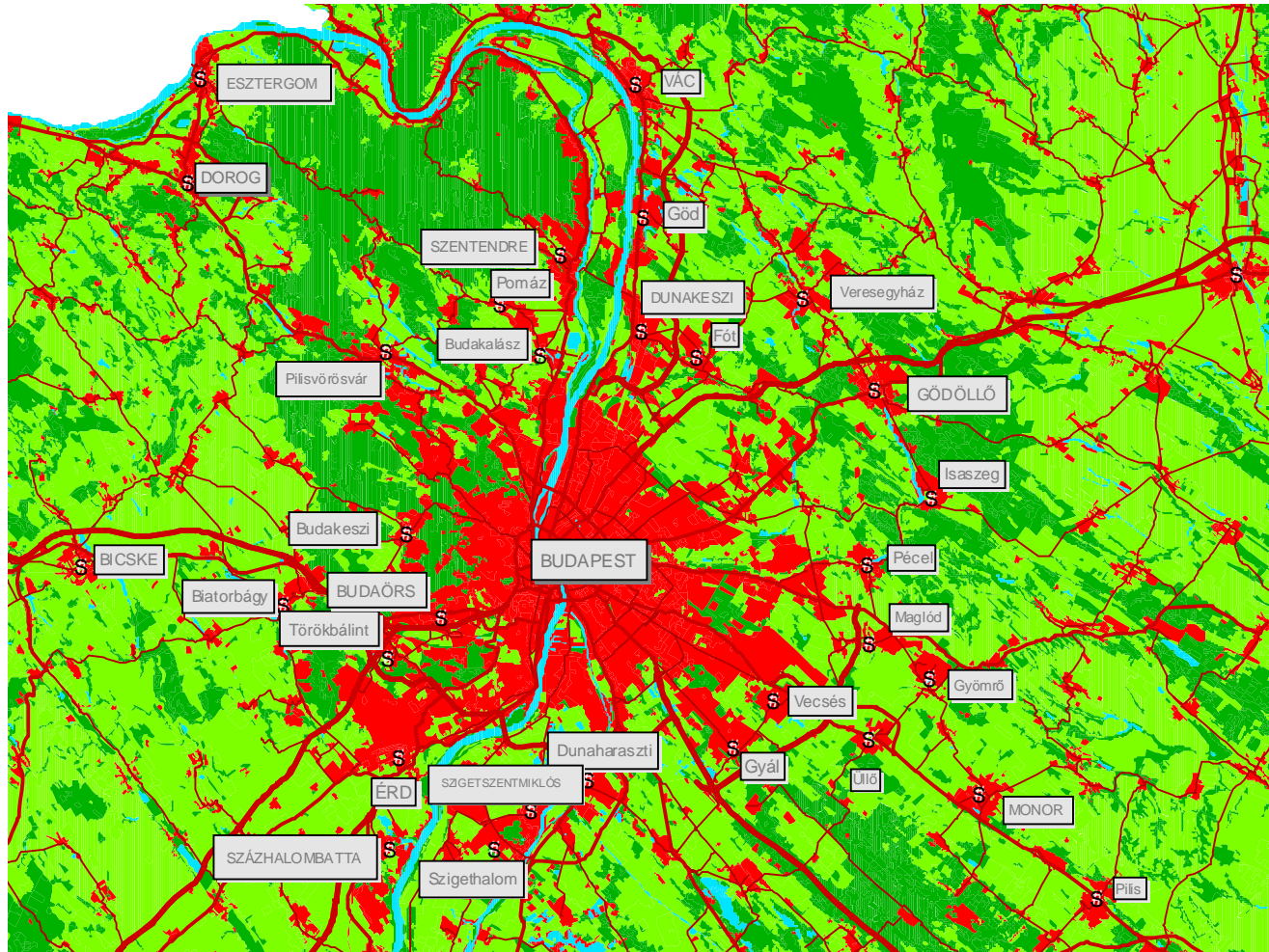
Hiányzó, hiányos piaci szolgáltatások (pl. vásárlás, szórakozás, kultúra, stb.)

V
Á
R
O
S

V
Á
R
O
S
K
Ö
R
N
Y
É
K
I
T
E
L
E
P
Ü
L
É
S
E
K

Beépülés és sok egyéb...

Területhasználat Budapest térségében

Jelmagyarázat

- S 10 ezer főnél népesebb település
- autópálya aut út
- főút
- Közút
- Mesterséges felszínek
- Mezőgazdasági területek
- Erdők, természetközeli területek
- Vízenyős területek, vízfelzínek

Területi koordináció lehetősége

Dilemmák:

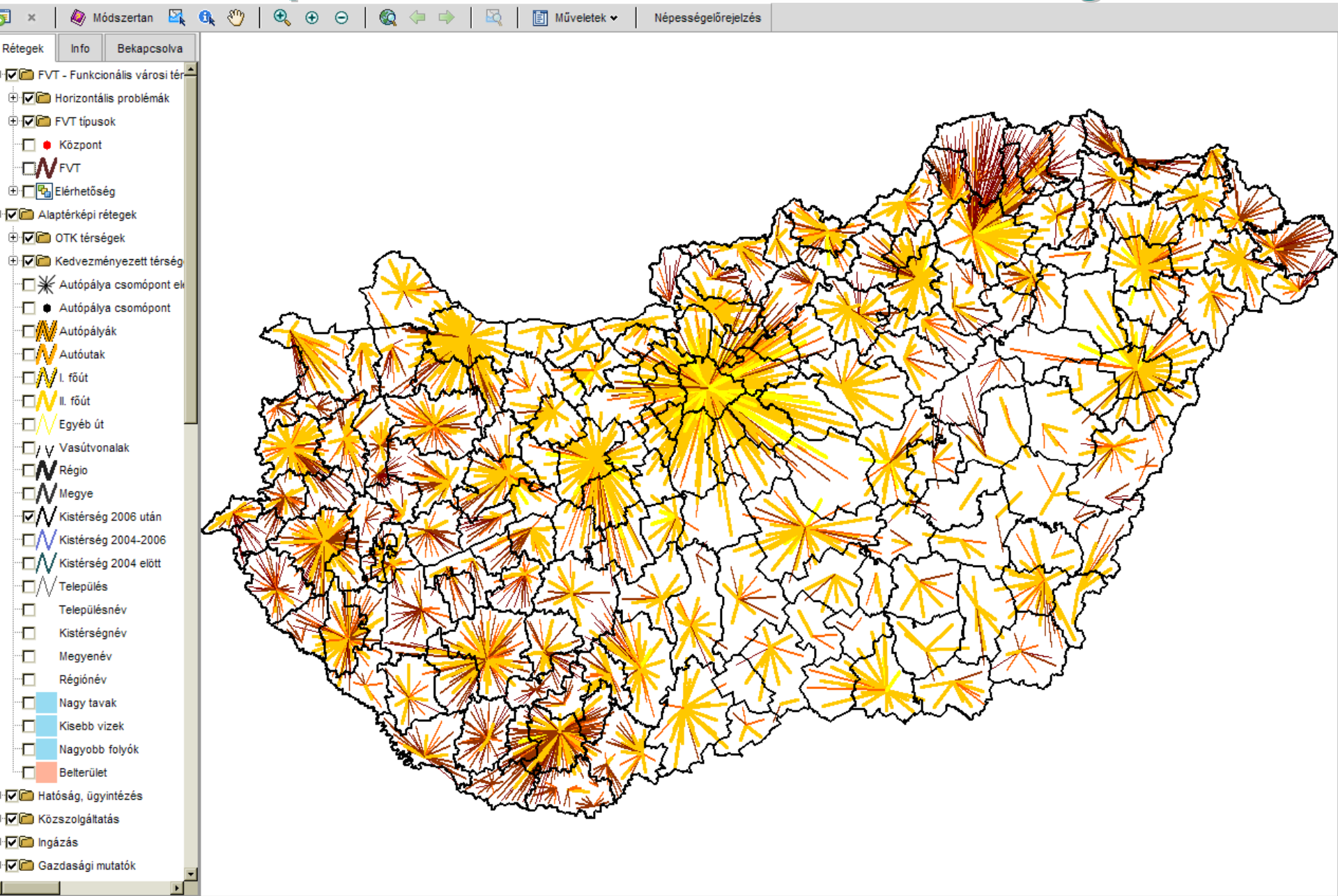
- nincs igazi hierarchia
- a területi egységek nem igazodnak a vonzáskörzetekhez
- nem foglalkoznak a város-vidéke relációval

Területi szintjeink:

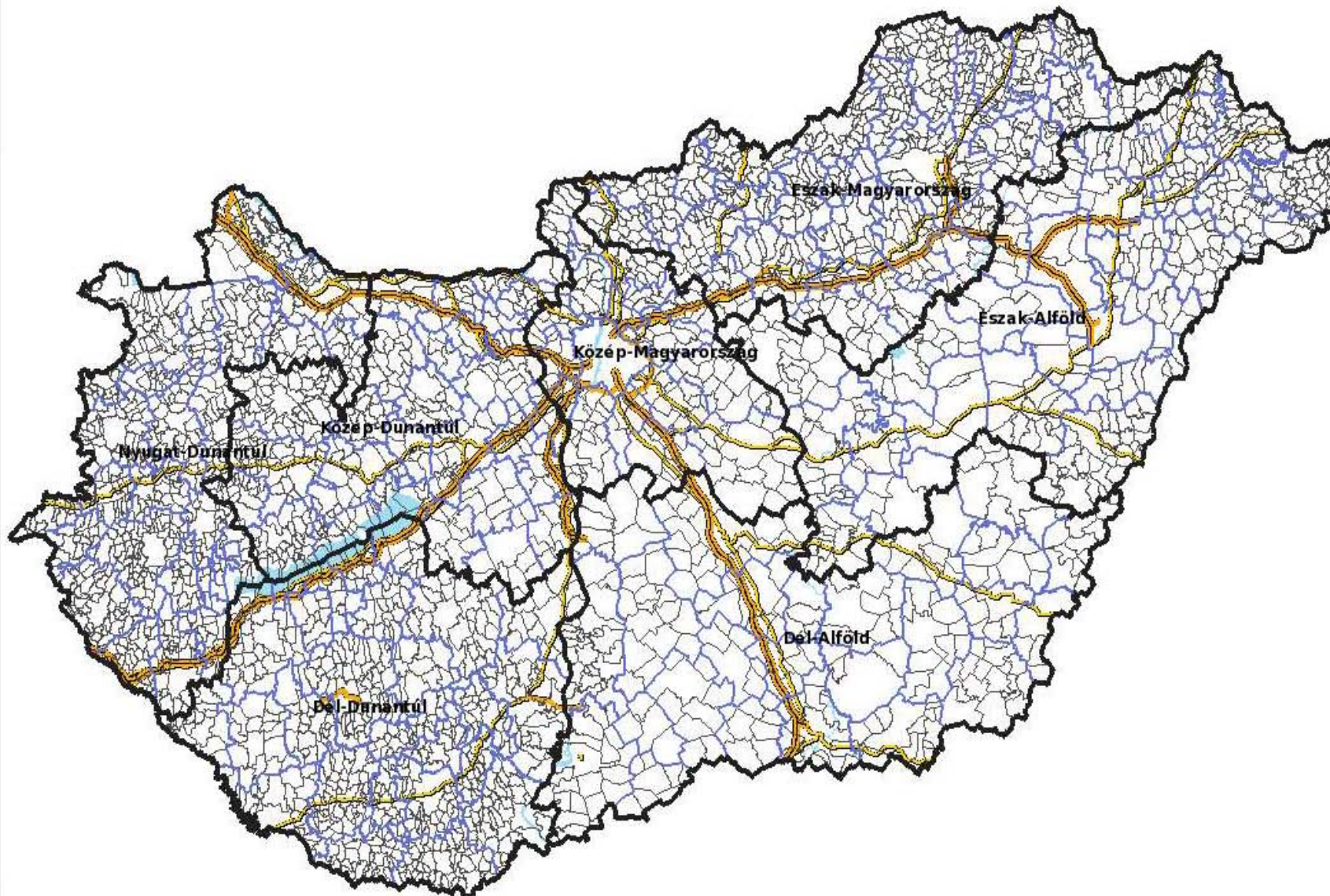
- **Helyi városi szint:**
 - **Kistérség:** határai gyakran nem várostérséget jeleznek, önkéntes, ad hoc, nem stabil, gyenge – de elvben jó keret, ígéretes
- **Nagy-közép városok:**
 - **Megye:** gyenge-gyengül és „lyukas zászló” (megyei jogú város)
- **Nagyvárosok vonzástervei:**
 - **Régió:** Nem legitim – szimbolikus, top-down, határai nem városrégiók
- **Budapest**
 - **BAFT, Bp.-i Agglomeráció rendezési terve:** Megkésétt-kompromisszumos, de van...
- **Országos koncepció: A funkcionális városi térségekre alapozott településhálózat fejlesztés modellje**
- **Szakpolitikai ágazatok**
 - Különböző területi kereteket használnak

Munkaerőpiaci vonzáskörzetek és a kistérség-határok

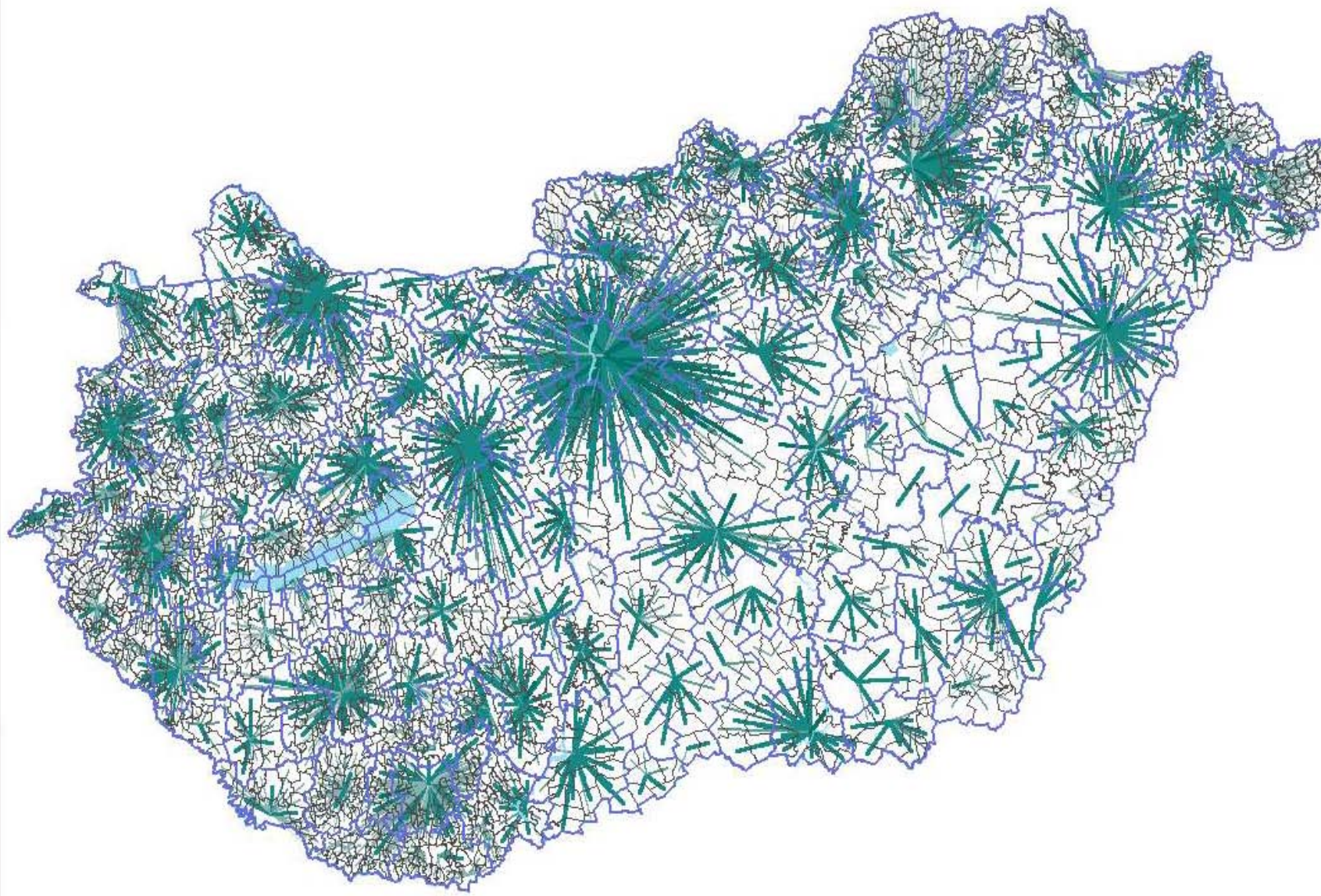
- tegek
- Info
- kapcsolva
- >40 perc
- Alaptérképi rétegek
- OTK térségek
- Kedvezményezett té
- Mentőállomások 15
- Régio
- Megye
- Kistérség 2006 utái
- Kistérség 2004-200
- Kistérség 2004 előtt
- Település
- Településnév
- Kistérségnév
- Megyenév
- Régiónév
- Autópálya csomóp
- Autópályák
- Autóutak
- I. főút
- II. főút
- Egyéb út
- Vasútvonalak
- Nagy tavak
- Kisebb vizek
- Nagyobb folyók
- Belterület
- Hatóság, ügyintézés
- Közszolgáltatás
- Ingázás
- Gazdasági mutatók
- Kritikus elérési idők

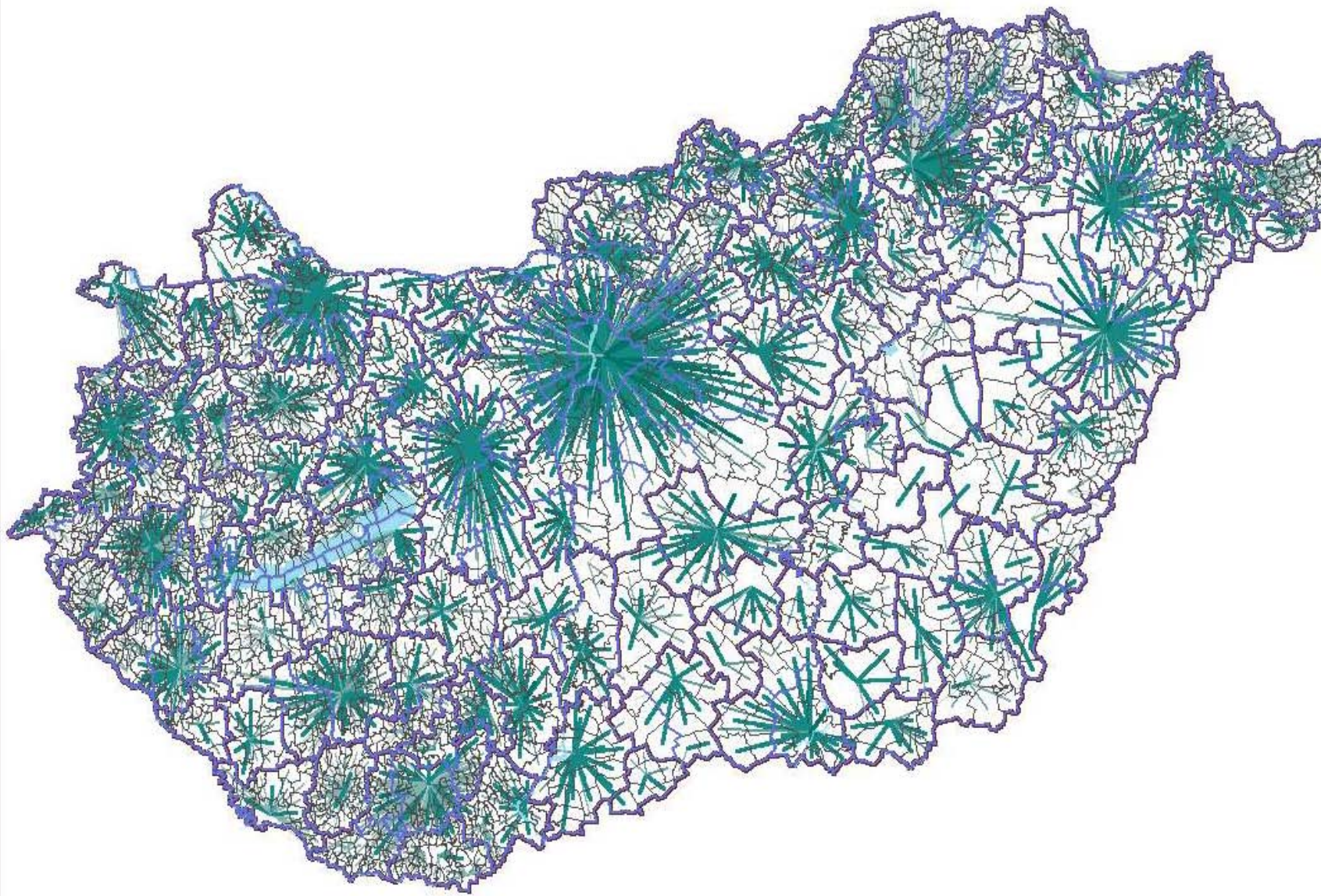
tegek Info

kapcsolva

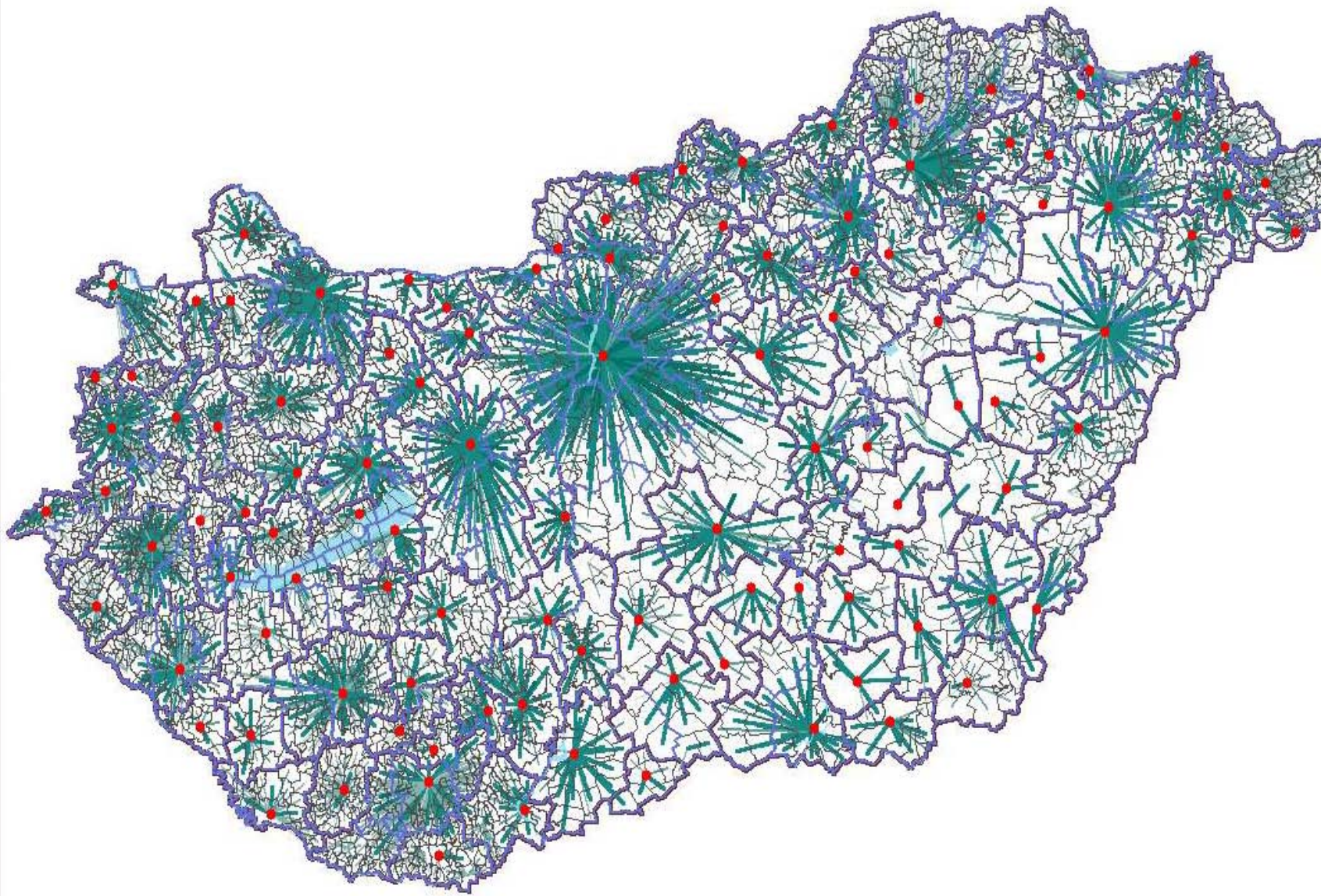
- Kisebb vizek
- Nagyobb folyók
- Belterület
- Hatóság, ügyintézés
- Közszolgáltatás
- Ingázás
- Gazdasági mutatók
- Kritikus elérési idők
- Komplex mutatók
- LLS (fő)
- 1-10
- 11-50
- 51-100
- 101-1000
- >1000
- Központiség mutató
- Országos jelentőség
- Komplex funkcionális
- Térségi jelentőségű
- Funkcionális közpon
- Részleges központi
- Központi funkcióval
- Központiség mutató:
- Országos jelentőség
- Komplex funkcionális
- Térségi jelentőségű
- Funkcionális közpon
- Központi funkcióval
- Hálózati potenciál2
- kiemelkedő hálózati
- magas hálózati pote
- közepes hálózati po

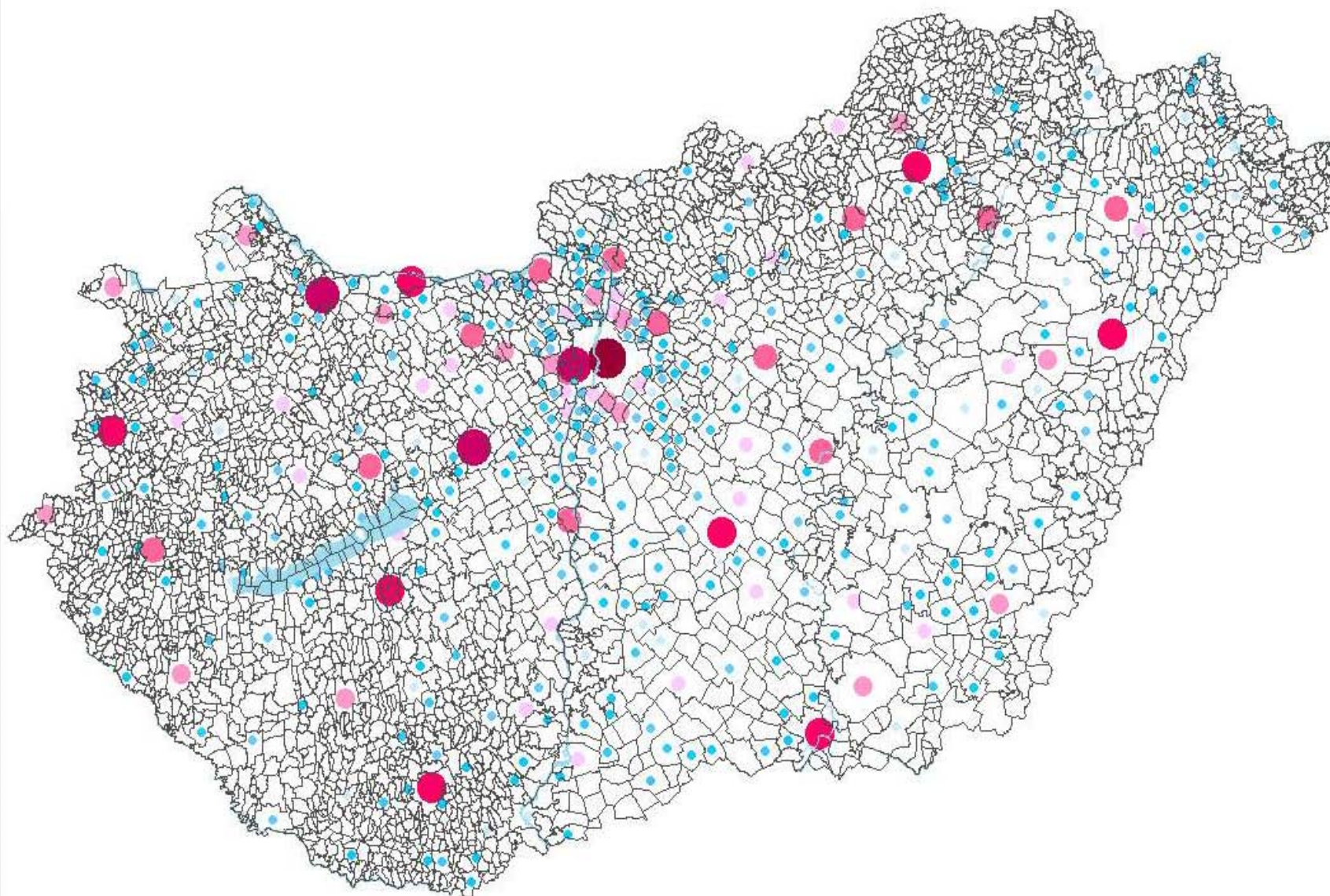
- tegek
- Info
- kapcsolva
- Horizontális problém
- FVT típusok
 - Központ
 - FVT
- Elérhetőség
 - <10 perc
 - 10-20 perc
 - 20-30 perc
 - 30-40 perc
 - >40 perc
- Alaptérképi rétegek
 - OTK térségek
 - Kedvezményezett térségek
 - Mentőállomások 15 perc
 - Régio
 - Megye
 - Kistérség 2006 utáni
 - Kistérség 2004-2006
 - Kistérség 2004 előtti
 - Település
 - Településnév
 - Kistérségnév
 - Megyénév
 - Régiónév
 - Autópálya csomópont
 - Autópályák
 - Autóutak
 - I. főút
 - II. főút
 - Egyéb út
 - Vasútvonalak
 - Nagy tavak

- tegek
- Info
- kapcsolva
- Horizontális problém
- FVT típusok
- Központ
- FVT
- Elérhetőség
- Alaptérképi rétegek
- OTK térségek
- Kedvezményezett té
- Mentőállomások 15
- Régió
- Megye
- Kistérség 2006 utái
- Kistérség 2004-200
- Kistérség 2004 előt
- Település
- Településnév
- Kistérségnév
- Megyénév
- Régiónév
- Autópálya csomóp
- Autópályák
- Autóutak
- I. főút
- II. főút
- Egyéb út
- Vasútvonalak
- Nagy tavak
- Kisebb vizek
- Nagyobb folyók
- Beterület
- Hatóság, ügyintézés
- Községiállomás

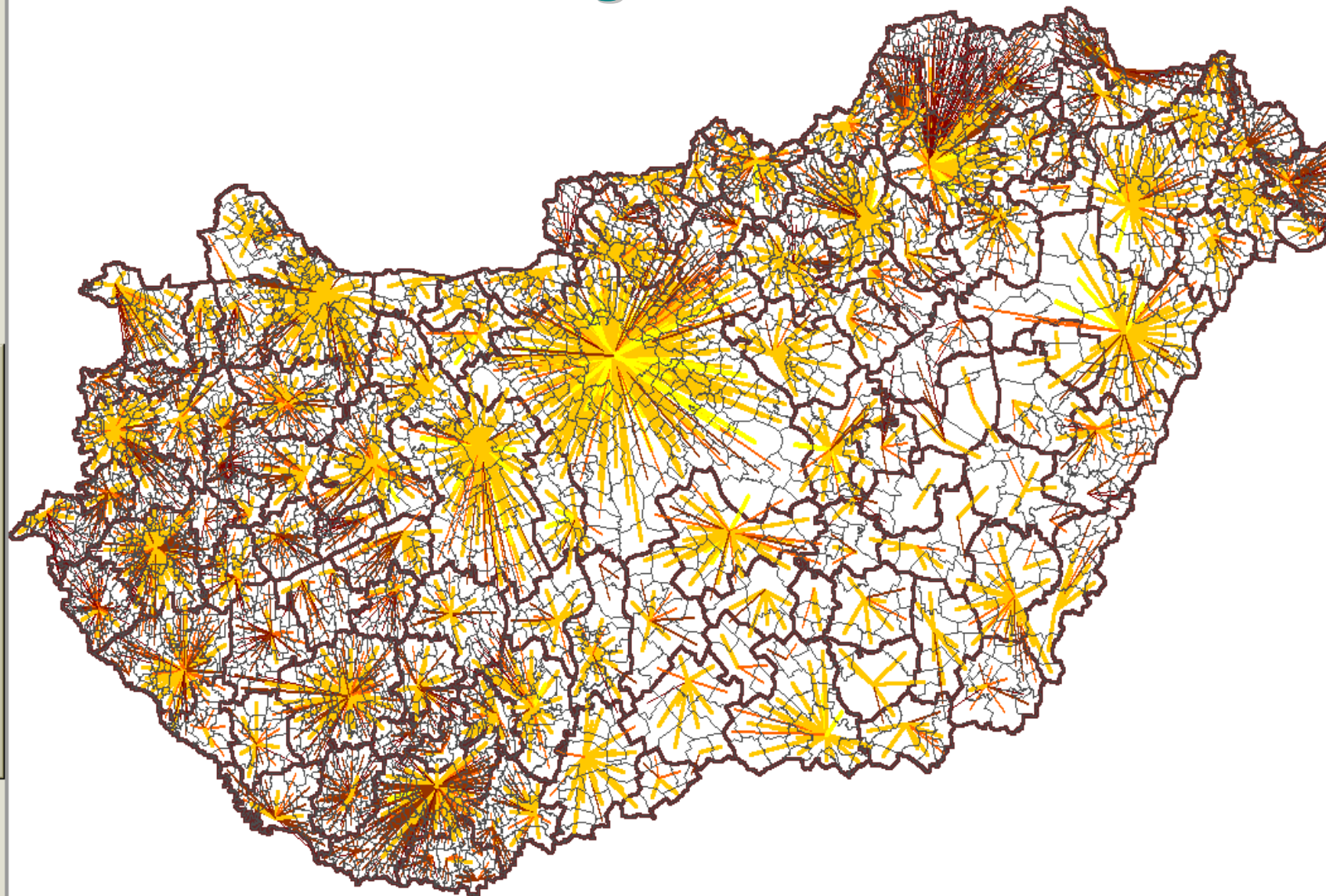

- tegek
- Info
- kapcsolva
- Horizontális problém
- FVT típusok
- Központ
- FVT
- Elérhetőség
- Alaptérképi rétegek
- OTK térségek
- Kedvezményezett té
- Mentőállomások 15
- Régió
- Megye
- Kistérség 2006 utái
- Kistérség 2004-200
- Kistérség 2004 előtt
- Település
- Településnév
- Kistérségnév
- Megyénév
- Régiónev
- Autópálya csomóp
- Autópályák
- Autóutak
- I. főút
- II. főút
- Egyéb út
- Vasútvonalak
- Nagy tavak
- Kisebb vizek
- Nagyobb folyók
- Betterület
- Hatóság, ügyintézés
- Állampolgári ügyinté

Vonzáskörzetek és a funkcionális városi térségek

- Bt
- atóság, ügyintézés
- őzzolgáltatás
- gázás
- gazdasági mutatók
- ritikus elérési idők
- omplex mutatók
- LLS (fő)
- 1-10
- 11-50
- 51-100
- 101-1000
- >1000
- Központság mutató
- Országos jelentőségű k
- Komplex funkcionális kö
- Térségi jelentőségű funl
- Funkcionális központ
- Részleges központi funl
- Központi funkcióval nen
- Központság mutató2
- Országos jelentőségű k
- Komplex funkcionális kö
- Térségi jelentőségű funl
- Funkcionális központ
- Központi funkcióval nen
- Hálózati potenciá2
- kiemelkedő hálózati pote
- magas hálózati potenciá
- közepes hálózati potenc
- gyenge hálózati potenci
- elégtelen hálózati poteni
- Hálózati potenciál
- kiemelkedő hálózati pote
- magas hálózati potenciá

Hierarchia helyett együttműködés?

- Pótolhatja?
- Együttműködés **kultúrája** – hiányzik
- Települési **érdek** – térségi érdek – az állampolgár érdeke
- Önkormányzatok **státuszának ellentmondása**:
 - nagy felelősség, nagy önállóság, elaprózott rendszer
 - nincs pénzügyi bázis, központosított rendszer – pályázati kiszolgáltatottság
 - legfőbb eszközük a területekkel való gazdálkodás – eladás-átadás, átminősítés, stb.
- **Csak a többlet pénz motivál**
 - Pozitív hozzáállás az együtt tervezéshez - elzárkózás e rendezési típusú együttműködéstől
- **Több szintű kormányzás?**

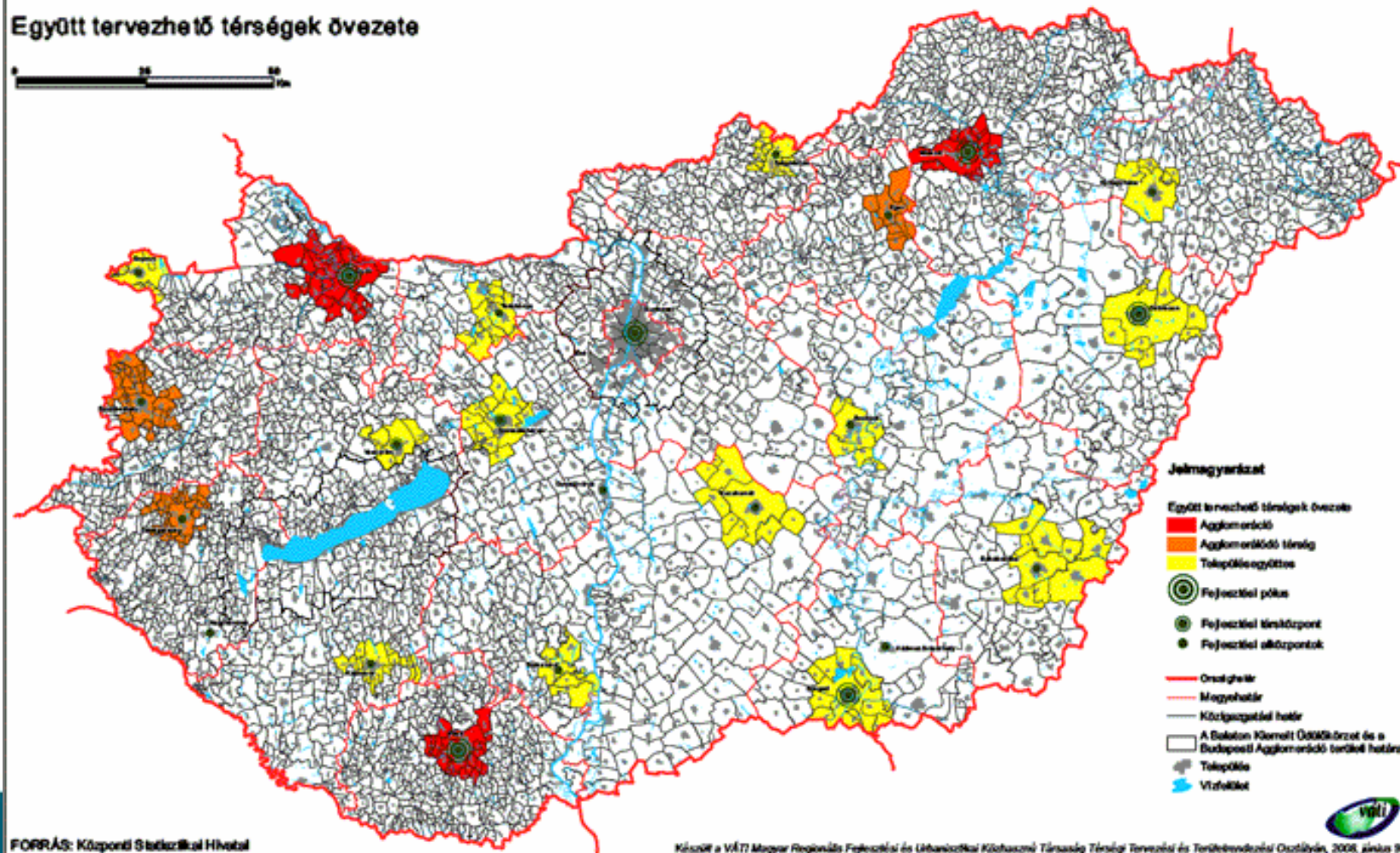
TERVEZÉS

Az „együtt tervezhetőség” hazai megjelenése

ORSZÁGOS TERÜLETRENDEZÉSI TERV

3/10. sz. melléklet

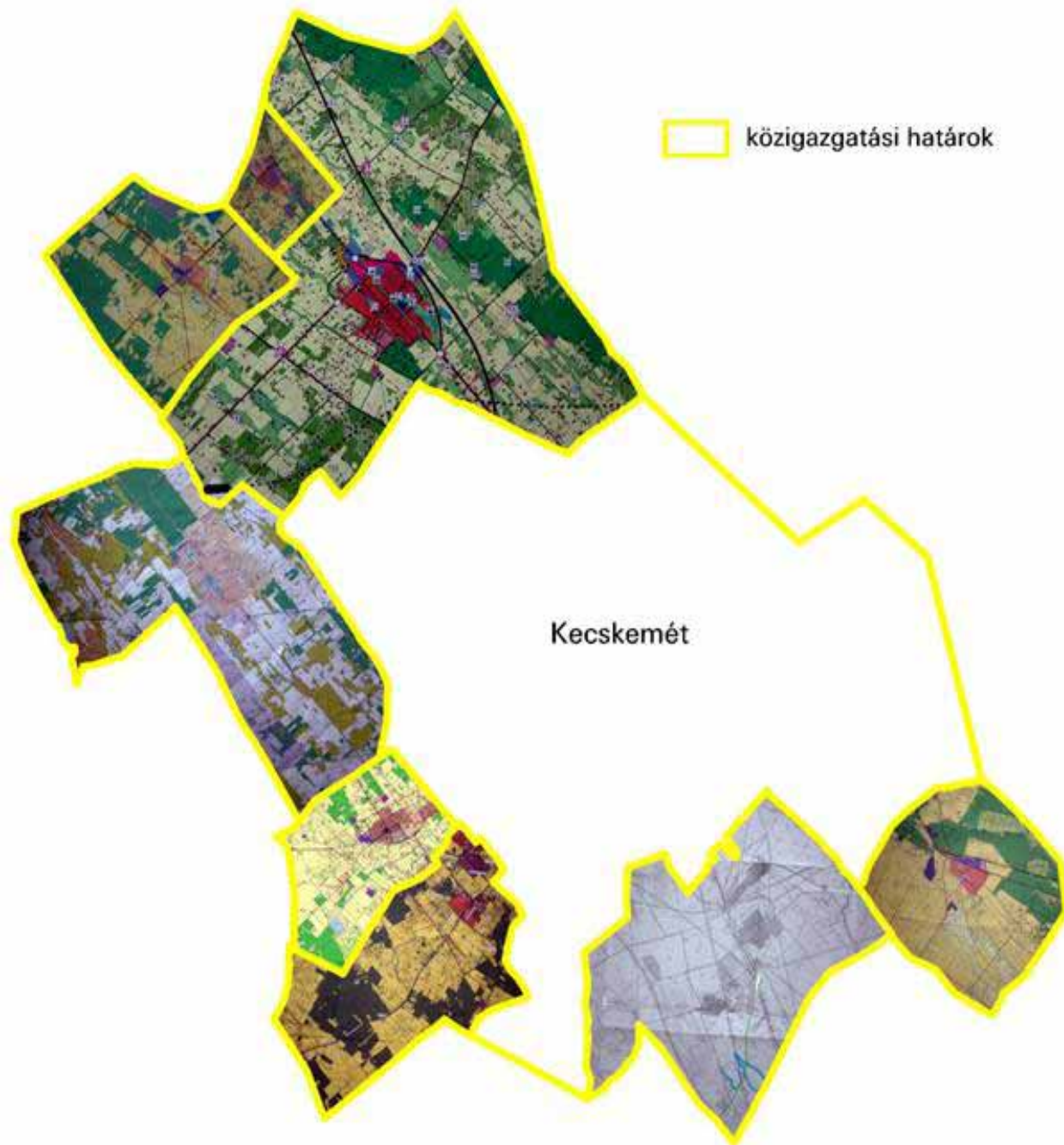
Együtt tervezhető térségek övezete

FORRÁS: Központi Statisztikai Hivatal

Készítette a VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Kutató- és Tanácsadó Társaság Tervezési és Területrendezési Osztályán, 2008. június 9.

Település- rendezési tervek „összetolva”

Mit tervezzünk együtt?

- a várostérség egészét átszövő struktúrák (pl. ökológiai hálózat; közlekedési rendszerek, stb.);
- a központi város és vidéke közötti munka- és feladatmegosztást biztosító térstruktúrák (pl. foglalkoztatás és közszolgáltatás-nyújtás helyszínei), rekreációs terek;
- a várostérség egészét szignifikánsan érintő elemek fejlesztése, illetve térbeli kijelölése (pl. nagyobb ipari beruházás, ipari park);
- települési „versenyhelyzet” tárgyát képező fejlesztési területek, funkciók kijelölése (pl. iparterületek, kereskedelmi központok);
- településhatáron átnyúló v. egymást kiegészítő / ellensúlyozó térhasználati, településszerkezeti elemek;
- egyéb tématerületek (melyek összehangolt tervezésére közös szándék mutatkozik a települési önkormányzatok és a térségi szereplők (mindenek előtt civil szervezetek) szerint).

Lakóterületek terjeszkedésének koordinációja

- KIVÁLTÓ OK: az egészségesebb, tisztább, kevésbé zsúfolt, zöldfelületekben gazdagabb lakóterületek iránti (jogos) igény
- meghatározott mederben célszerű tartani a beépített felszínek térhódítását
- Eszköze: a lakóterületek terjeszkedésének felügyelete, szabályozása; azaz meghatározott célterületekre való irányítása
- értékes mezőgazdasági földterületek, az ökológiai szerepű természeti (erdő- és rét-) területek megőrzése
- nyílt rekreációs terek – szabadidőparkok, parkerdők, közösségi használatú sportpályák

Mire figyeljünk a tervezés során?

- közlekedési hálózatok, közüzemi infrastruktúrák lakóterületekhez való igazítása;
- értékes mezőgazdasági területek védelme;
- a lakókörnyezet minőségének védelme érdekében a lakóteret tagoló zöld és szabad területek biztosítása.

Térségi zöldfelületi és rekreációs rendszer

- nagyobb városok környezetében ideálisan sajátos urbanisztikai funkció: ökológiai és rekreációs szerepkör
- klimatológiai, szociális-jóléti, rekreációs, ökológiai pozitív hatások
- extenzív városnövekedés esetében kiemelten fontos e zöld területek tudatos bővítése, fejlesztése
- védeni/megteremteni/megerősíteni/kijelölni a környezetbarát (nem motorikus, kevés beépítést igénylő) sportolási lehetőségeket
- urbanizációval jelentkező igény: növekvő környezettudatosság, népszerűsödő egészséges életmód

A.) Ökológiai hálózatok (belterületen átfutó folyosók is):

- Natura2000 területek – Ramsari egyezmény területek
- Védelmi erdők (talajvédő, Kecskemét esetében homokfűvást megfogó erdők stb.)

B.) Szabadtéri rekreációs helyszínek:

- Parkerdők, kirándulóerdők
- Turistautak, kerékpárutak, természeti látnivalók
- Vendéglátó tanyák-lovaglási lehetőségek
- Egyéb szabadtéri sport helyszínek.

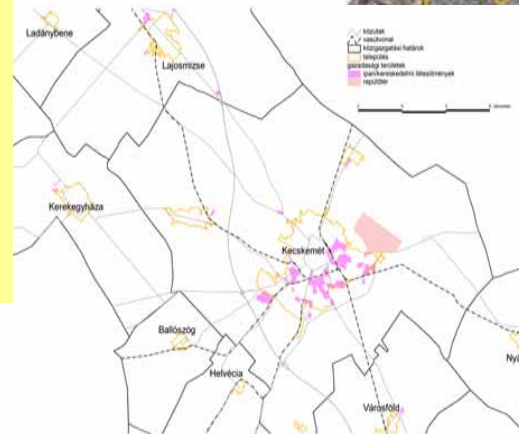

Térségi jelentőségű gazdasági területek

- a gazdaság alapvető térségi keretei túlmutatnak a településen
- negatív és pozitív externáliák markánsan jelentkeznek egy, az ingázási vonzáskörzeti kapcsolatokat is leképező várostérségben
- a várostérség települései között erős verseny a helyi adók lokalizálása érdekében
- ideálisan a közös tervezéshez az iparüzési adóbevételek megosztásának is kapcsolódnia kell azon területek összehangolt kijelölése, amelyek sok embert „mozgatnak meg”
- a nagyobb beruházások (illetve az azoknak helyet adó területek) a leginkább megközelíthető, a lehető legkevesebb környezeti (vagy éppen tájészti) hatással járó helyszínen kapjanak helyet

Mire figyelünk a tervezés során?

- közös munkaerőpiac együttes, hatékony szervezése;
- versenyhelyzet helyett kooperáció, szinergiák: közös fellépés a telephelyi versenyben - akár helyi iparüzési adóbevételek megosztással;
- közlekedési hálózatok, infrastruktúrák igazítása annak érdekében, hogy a fő foglalkoztató helyszínek, a lakóterületekről elérhetőek legyenek (közösségi közlekedéssel, kerékpárral, autóval);
- értékes mezőgazdasági területek védelme;
- meghatározó iparterületek és városperemi, városkörnyéki kereskedelmi zónák (bevásárlóközpontok) koordinált telepítése.

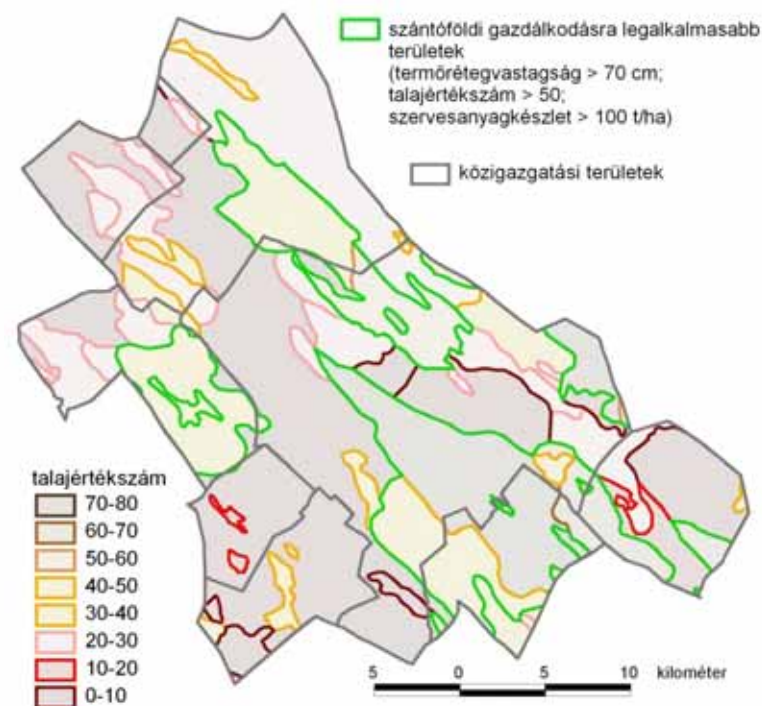

Mezőgazdaság

- lakossági szuburbanizáció és a gazdasági szervezetek városkörnyékre települése jelentős „területfaló” hatással jár
- a magas aranykorona-értékkel bíró, kiemelkedően értékes földterületek való beépítését el kell kerülni
- jó minőségű termőföldeken a helyi termelés fenntartása (fenntarthatósági szempontból is előnyös, és a térség versenyképességét növeli) alapjául szolgálhat a központi várost mint felvevőpiacot ellátó helyi mezőgazdasági termékek iránti növekvő igény esetén ezek előállításához
- e területek, esetleg összefüggő zónák közös, koordinált, jelzésértékű kijelölése

Mire figyelünk a tervezés során?

- Minőségi termőföldek védelme - legmagasabb aranykorona-értékű földterületek kijelölése;
- Stratégiai termőföld területek fenntartása - tartalékolása (helyi ellátás biztonsága érdekében);
- Mezőgazdasági feltáró/dűlő utak megfelelő minőségű hálózatának biztosítása, településközi összehangolása;
- A város és környező agrár területek között helyi kereskedelmi kapcsolatok erősítése, a környező termelők helyi termékeit vásárolják a városban, ami fenntarthatósági és gazdasági-társadalmi szempontból is kívánatos lenne, ezzel is erősítve a város-vidéke kapcsolatokat.

Közszolgáltatások közös szervezése-telepítése

- közszolgáltatások településközi együttműködések keretében történő ellátása
- területi telepítése, elérhetőségük optimalizálása
- sok esetben ma is többcélú társulások látják el
- közlekedés rendszereivel szorosan összehangolva célszerű fejleszteni
- különösen fontos tervezési feladat

Mire figyelünk a tervezés során?

- a térség egészében a népesség és annak az egyes szolgáltatások esetében releváns csoportjainak elhelyezkedése,

- e szolgáltatáscsoportok elérhetőségi viszonyainak elemzése (közúti távolság, közösségi közlekedési, kerékpáros, illetve személygépjárművel történő elérése stb.)

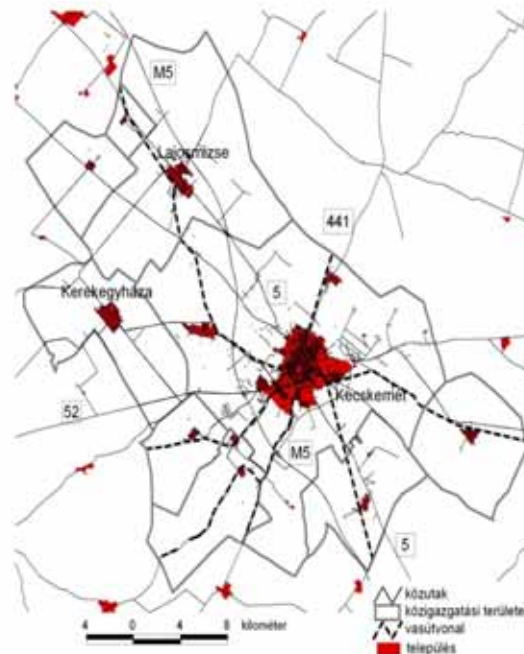

Várostérségi közlekedési rendszerek tervezése

- a felsorolt együtt tervezendő tématerületek mindegyikén „átívelő” kérdés
- a felsorolt területhasználati illetve térfunkciókat kiszolgálja illetve azokat ne sértse
- össze kell kötnie a főbb funkcionális tereket (munkahelyek, lakóterek, rekreációs terek)
- kiszolgáló háttérelemek (állomások, parkolók stb.).
- előnyt kell, hogy élvezzenek a fenntartható megoldások, (közösségi közlekedés: kötöttpályás formák, alternatív egyéni közlekedési módok - pl. kerékpár)
- közutak (az összes külterületi elem, illetve a belterületiek közül a településből ki-illetve bevezető tengelyek illetve a településeket átszelő utak);
- dűlőút hálózat (szilárd burkolat és portalanítás nélküli utak, külön figyelemmel a tanyákat összekötő hálózati elemekre)

Mire figyelünk a tervezés során?

- lakóterületek feltárása és a központi várossal való összeköttetése;
- ökológiai szerepű zöld zónák, védett természeti területek elkerülése;
- intermodalitás elősegítése;
- közösségi (kiemelten kötöttpályás) és alternatív közlekedési formák támogatása.

Hogyan?

A tervezési együttműködés formái, szintjei

- Közös vizsgálati munkafázis
- Együttműködés magasabb területi szintek tervezésében (kistérség, megye, régió)
- Folyamatos szakmai és döntéshozói egyeztetés
- Közös várostérségi célalakítás (stratégia, jövőkép)
- Struktúratervezés
- Közös fejlesztési program
- Közös településrendezés (közös szerkezeti terv, szabályozási terv?)
- Fejlesztési projektekre több település közös szabályozási tervet készít
- Intézményi megállapodások
- Egyéb

Köszönjük a figyelmet!

Salamin Géza
gsalamin@vati.hu

Sütő Attila
asuto@vati.hu

„Családbarát város”

2009. november 11.

**A Váti – Európai Városi Tudáshálózat
(EUKN) rendezvénye**

Váti székház. Bp. Gellérthegy utca 30-32

www.eukn.hu